

Derleme

TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE EVLENME VE BOŞANMA

Marriage and Divorce in the Process of Social Change

Okan AYDIN*

Gülen BARAN**

*Ankara 2. Aile Mahkemesi Sosyal Hizmet
Uzmanı, Çocuk Gelişimi Bilim Uzmanı,
(iletişim için: okanydn@hotmail.com)

** Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi
Yüksekokulu Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü

ÖZET

Toplumsal değişme, insanoğlunun ilkel toplum düzeyinden modern toplum aşamasına geçişini sağlayan sürecin sonucudur. Modern yaşamda toplumsal değişme ile birlikte evlenme ve boşanma gibi olgularda feodal döneme göre önemli farklılaşmalar yaşanmış; evlilik ve boşanma tabuların etkisinden kurtulmuş, modern yaşama özgü alternatif yaşam tarzları ortaya çıkmıştır. Toplumsal değişmenin etkisiyle aile yaşamında ortaya çıkabilecek sorunlardan yetişkinler ile birlikte en fazla olumsuz etkilenme riski taşıyan grup çocuklar olduğundan aile kurumunu etkileyen olumsuz durumlara karşı profesyonel çalışmalar interdisipliner yaklaşım ile gerçekleştirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal değişme, evlenme, boşanma.

ABSTRACT

Social change is the result of the process which enabled human beings to reach the level of modern society from the level of primitive society. In modern life, with the effect of social change, the concepts of marriage and divorce have changed considerably; marriage and divorce have been stripped off from the effect of taboos and alternative life styles peculiar to the modern life have emerged. Because of the fact that children and adults are in the risk group in terms of familial problems which may emerge as a result of social change, professional effort must be spent against the negative conditions which affect the fellowship of family in an interdisciplinary approach.

Key Words: Social change, marriage, divorce.

GİRİŞ

Sanayi devrimi sonucu yaşanan toplumsal değişme, feodal döneme özgü tüm yapılarda farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Evlenme ve boşanma olguları da bu değişim sürecinden etkilenmiş, sanayi devrimi sonrası modern topluma özgü yeni durumlar ortaya çıkmıştır.

Modern yaşamda gerçekleşen toplumsal değişme sürecinde dikkat çekici olan nokta tek başına çok olumlu sayılabilecek gelişmelerin aile yapısındaki çözümlerde kolaylaştırıcı bir etken olmasıdır. Kadın haklarının gelişmesi, eğitim düzeyinin yükselmesi ve kadının üretici olarak toplum yaşamına katılması ile evlenme oranının azalması, boşanma oranının artması ve alternatif yaşam tarzlarının ortaya çıkması arasında doğrusal bağlantı vardır. Geleneksel yaşama özgü erkek egemen kültür, kadınlar ile sorumlulukların paylaşılması konusunda esnek davranırken, hakların paylaşılmasında kadınlar

ile çatışmakta, bu durum aile yaşantılarını ve kurallarını etkileyerek, çatışmaların çözülemediği noktada yeni durumları gündeme getirmektedir.

Geniş aile yapısının egemen olduğu feodal dönemde evlilik esnek olmayan kurallara bağlı iken, boşanma genel olarak dini ve örfi kuralların baskısıyla tabu olarak görülmüştür. Ancak sanayi devrimi sonrası yaşanan modernleşme ile birlikte evlilik katı kurallara bağlı olmaktan kurtulmuş, evlenilecek kişinin seçiminde bireysel tercih ön plana çıkmış ve evlilikten beklentiler de yükselmiştir. Geleneksel yaşamda birçok soruna rağmen; çocuğun varlığı, dini ve örfi kuralların etkisiyle sürdürülen evliliklerin yerini modern yaşamda psikososyal doyumun her an yaşanmak istendiği evlilikler almaya başlamaktadır. Beklentilerin karşılanmadığı noktada ise boşanma artan oranları sonucunda daha fazla kişiyi ve çocuğu etkilemesiyle toplumsal boyutları aşip evrensel bir sorun haline gelmektedir. Ayrıca refah toplumu olarak adlandırılan gelişmiş ülkelerde, evliliğe alternatif olarak yalnız yaşama ve nikahsız beraberlikler yeni hayat tarzları olarak sıkça karşılaşılan durumlar olmaktadır.

Gelişmekte olan ülkemizde ise evlenme ve boşanma odağında aile kurumu çok çeşitli sorunlar ile karşı karşıyadır. Bununla birlikte toplumsal değişimin aile kurumu üzerindeki etkisinin, ülkemizin her kesiminde aynı şekilde yaşandığını söylemek mümkün değildir. Feodal kültürün belli oranda varlığını sürdürdüğü bazı bölgelerde evlenme ve boşanma olgularında geleneksel kuralların etkisi halen devam etmekte, kimi kesimlerde ise modern yaşama özgü yeni durumlar ortaya çıkmaktadır.

Evlenme ve boşanma ile ilgili değişimlerde önemli olan bu süreçte yetişkinler

ve çocuklar açısından ortaya çıkabilecek riskleri en aza indirmeye çalışarak değişimin sağlıklı olmasını sağlayabilecek unsurları hayata geçirmektedir. Bu nedenle hukuksal açıdan aile kurumunun korunması yasalar ile desteklenmeli, kitle iletişim araçları aile ile ilgili yayınlar yaparken daha özenli olmalı, aile danışmanlık hizmetleri sosyal güvence kapsamına alınarak toplumun tüm kesimlerine devlet eliyle sunulan ücretsiz bir hizmet olabilmelidir. Alınacak bu önlemlerin amacı; bireylerin mutluluğunu sağlayarak, güçlü aile yapıları ortaya çıkarmak ve sonuçta toplumsal boyutta değişimin olumsuz etkilerini en aza indirerek boşanma gibi sosyal sorunların daha az yaşandığı bir toplum yaratabilmektir.

TOPLUMSAL DEĞİŞME

Toplum, başta kendi korumak ve sürdürmek gibi birçok temel çıkarını gerçekleştirmek üzere işbirliği yapan insanlardan oluşan, görelî bir sürekliliği olan, genellikle belli bir coğrafi yeri, ortak kültürü ve tarihi paylaşan topluluktur. Toplum bu özellikleri ile gelişigüzel bir şekilde bir araya gelmiş ya da geçici insan yığınlarından ayrılır (Ozankaya, 1986: 3).

İlkel ya da gelişmiş hiçbir toplum durgun veya hareketsiz olarak nitelendirilemez. Her toplumda niteliği ve niceliği farklı olmakla beraber sürekli bir değişme görülür. Toplumsal değişme olarak adlandırılan bu durum; toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının ve bunları belirleyen toplumsal kurumların zaman ve mekan içinde farklılaşmasıdır. Toplumsal değişme kapsamında yer alan bazı değişmeler; toplumsal rol ve statülerdeki değişmeler, ekonomik yapıdaki değişmeler, nüfus artış hızındaki değişmeler, üretim ilişkilerindeki değişmeler, dinsel yapıdaki değişmeler, aile ve

akrabalık ilişkilerindeki değişimler, gelenek ve göreneklerdeki değişimler, çocuk yetiştirme yöntemlerindeki değişimler olarak ifade edilebilir. Örneklerin çeşitliliği toplumsal değişimin kapsamının genişliğini göstermektedir (Tezcan, 1995: 178).

Toplumsal değişimde maddi ve manevi kültür öğeleri değişim yapısı içerisinde yer alan temel kavramlardır (Ergil, 1994: 216). Toplumsal değişimin sağlıklı olabilmesi için maddi ve manevi kültür öğelerinin birlikte, paralel biçimde değişmesi gerekir. Maddi kültür değişimleri (icatlar, buluşlar), manevi kültür değişimlerine göre (gelenek, görenek, felsefe, hukuk v.s.) özellikle sanayi toplumlarında daha hızlı olmuştur (Doğan, 1998: 287). Toplumsal değişimin önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Maddi kültürdeki farklılaşmalar sonucunda manevi kültür öğelerini değiştirmeye başlayan insanoğlu feodal toplumdaki modern topluma geçişi sağlamıştır. Bu bakış açısıyla toplumsal değişim sürecinin maddi ve manevi boyutları ile yaşanmamış olması durumunda, insanoğlunun ilkel toplum düzeyinde kalmasının kaçınılmaz olduğunu söylemek mümkündür (Güvenç, 1999: 103).

Toplumsal Değişme Sürecinin Temel Dinamiği: Kadın

Sanayi devrimi ve bundan kaynaklanan toplumsal değişme süreci, kadının sosyal yapı içindeki durumunda önemli gelişmelere sebep olmuştur (Dallos, 1990: 385). Sanayileşme öncesi feodal toplumda kadının evdeki üretici rolü ön planda olmuş, evin idaresine ek olarak kimi ihtiyaçları karşılamış ve sonuçta üretim ilişkilerindeki edilgen rolü nedeniyle feodal sistem içinde erkeğin yardımcısı olarak değerlendirilmiştir. Fakat sanayileşme

ve tarımdaki makineleşmenin getirdiği yeni olanaklar ile birlikte kadınlar eğitim fırsatlarından daha fazla ve erkeklerle eşit düzeyde yararlanma şansını elde ederek kişisel gelişimlerine zaman ayırabilme olanağına kavuşmuşlardır. Bu durum kadınların sosyal statülerini ve yaşamı algılayışlarını etkilemiş, kadınlar ikinci planda oldukları, erkekler tarafından kontrol altında tutularak, yönlendirildikleri tek yanlı ilişki biçimini sorgulamaya başlamışlardır (Ergil, 1994: 222).

Ekonomik, sosyal ve teknolojik alanda meydana gelen değişimler toplumların düşünsel anlamda gelişmesini de beraberinde getirmiş ve sonuçta kişisel haklar ile cinsiyetler arası eşitsizlik sorgulanmaya başlanmıştır (Hall and Scraton, 1990: 472; Greenstein and Davis, 2006: 33). Ortaya çıkan düşünsel çatışma ortamı bazı akımların kuvvetlenmesine olanak sağlamıştır. Bu alandaki en önemli akımlardan birisi feminizmdir (Celkan, 1991: 31-32). 1850'lerde güçlenen feminizm ile o dönemdeki feminist önderler erkeklerin ekonomik ve toplumsal gücüne karşı çıkmaya cesaret edemedikleri için, kadınlara yönelik siyasal alandaki baskıcı rejimi eleştirmeyi yeğlemişlerdir. Gerçekleştirilen mücadeleler sonucunda batı toplumlarında genel olarak kadınlara çeşitli siyasal haklar tanınmıştır (Liu and Vikat, 2004: 23). Ancak kadının sosyo-ekonomik sorunları ve var olan eşitsizlikler tam olarak çözümlenememiştir. Bununla birlikte feminizm akımının kendini güçlü bir şekilde göstermesi önce 1920'lerde, daha sonra II. Dünya Savaşı'nda, ardından da 1960'larda göç hareketlerinin yoğunlaşması ve kadınların daha fazla iş yaşamı içerisinde yer almaları ile olmuştur. Cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkan mücadeleler sonucunda batı toplumlarında cinsiyetler arasında büyük oranda siyasal,

ekonomik ve toplumsal eşitlik sağlanmıştır. Bu süreç sonunda kadının toplumsal yapı içerisinde edilgen bir yapıdan etkin bir konuma geçmesiyle; evlenme ve boşanma gibi sosyal olgularda modern yaşama özgü yeni durumlar ortaya çıkmıştır. Aile yapısal olarak küçülmüş, aile içi ilişkilerde cinsiyet eşitliği ön plana çıkmış, evlenmede eş seçimi aile büyüklerinin etkisinden kurtularak kişisel tercih olarak değerlendirilmiş, geleceksel ve dini kuralların etkisinin azalmasıyla boşanma oranları artmaya başlamıştır (Abadan, 1982: 28-29).

Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar varlığını yoğun biçimde sürdüren geniş ailede ilişkiler güçlü bir biçimde dikey özellikte iken, otorite çizgisi açık bir biçimde yukarıdan aşağıya doğru olmuştur. Bu aile yapısındaki kurallardan birisi de kimin kiminle evleneceği konusunda olup, bu kararı aile büyüklerinin kesin ve tartışmasız bir şekilde alması durumudur (Rothrauff, 2005: 63). Fakat sanayi devrimi sonrası modern toplum yaşamında, feodal toplum yapısındaki durumun aksine genel olarak insanlar artık komşu kızıyla ya da oğluyla, hatta çoğunlukla dinlerini ve ortak kültürel özelliklerini paylaştıkları kızlarla ve oğlanlarla evlenmemektedirler. Erkekler açısından iyi bir eşin; iyi bir aşçı veya temizlik yapmasını bilen birisi olması o kadar önemli değildir. Her iki cins açısından da hayat arkadaşı olarak tercih edilecek kişide aranan niteliklerin başında psikolojik doyum ön planda tutulmaktadır. Eşlerin birbirlerini romantik olarak sevmeleri, ortak, dost, sırdaş olmaları, bu evliliğin kişisel beklentileri karşılıklı uyum içinde karşılaması beklenmektedir (Sprecher *et al.*, 1998: 33).

Goode 1890'dan 1960'lara kadar Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa ülkelerinde nüfusa göre evlilik oranlarının önemli ölçüde değişmediğini, ancak 1960'lı yıllar ile birlikte evlenme oranlarının düştüğünü ve boşanma oranlarının yükseldiğini belirtmiştir. İstatistiksel değişimlerle beraber evlilik kurumu, gelişmiş batı ülkelerinde geçerliliğini yüksek oranda sürdürmektedir. Sanayileşme sonrası hızlı toplumsal değişim sürecini yaşamayan Kıta Avrpa'sı ve Amerika Birleşik Devletleri dışındaki ülkelerde; coğrafi, kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak yerel yapıda kabul edilen biçimleri ile evlilik kurumunun varlığını sürdürdüğü düşünülebilir (Yazan, 1991: 473).

Özellikle yasal dayanaklar ve bu dayanaklardan doğan haklar açısından Türkiye'de kendisini "evli" olarak gören kişiler arasında, evlilik aktinin niteliği açısından önemli bir fark vardır. Buna göre Türkiye'de bazı istisnalarda evlilik, resmi nikah temel olmak üzere imam nikahı ile birlikte gerçekleştirilmektedir. Sadece imam nikahına göre evlenmek Medeni Kanun ile yasaklanmıştır (Akyüz, 1991: 308).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2003) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma tüm Türkiye'yi kapsayan bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır. Türkiye nüfusunu temsil niteliği olduğu belirtilen örneklem grubunda 10836 haneye ulaşılmış, bu hanelerde yaşayan ve başından en az bir evlilik geçirmiş olan 15-49 yaş grubundaki toplam 8075 kadın ile görüşülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre; Türkiye'de sadece imam nikahına göre yapılan evliliklerde büyük düşüş yaşanmıştır. 1968'de sadece imam nikahı ile evlenenlerin oranı %15'tir. 2003 yılında ise bu oran %5.8'e

gerilemiştir. Türkiye’de evliliklerin büyük çoğunluğu (%91) hem resmi hem de imam nikahı ile gerçekleşmektedir. Sadece resmi nikah ile yapılan evliliklerin oranı %3’tür. Yerleşim yerine göre bakıldığında ise genel olarak kırsal yerleşim yerlerinden kentsel alanlara gidildiğinde; sadece imam nikahı ile yapılan evliliklerin oranında büyük bir azalma, sadece resmi nikah ile gerçekleştirilen evliliklerde oransal olarak artış görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan bir başka araştırmaya göre; ülkemizde kişilerin %95.7’si bir defa evlilik yapmıştır, erkek ve kadınların %58’i 18-24 yaş arasında evlenmektedir. İlk evlenme yaşı kırsal bölgelerde düşmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde evliliklerin %30’u 18 yaşından önce gerçekleşirken, İstanbul’da bu oran %10’dur. Evlilikte başlık parası uygulaması özellikle kırsal bölgelerde oran olarak önceki yıllara göre azalmakla birlikte, devam etmektedir. Türkiye genelinde, akraba evliliği oranı %21’dir. Buna karşın toplumsal değişimin etkisinin yoğun olarak yaşanmadığı Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde bu oran %41’e çıkmaktadır (TÜİK 2007).

Baran ve diğ. (2005: 148) tarafından Ankara ilinde yaşayan alt-orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki yaşlılar üzerinde gerçekleştirilen bir çalışmada; araştırma kapsamındaki yaşlıların %49.4’ ünün 18 yaşından önce evlendiği tespit edilmiştir. Yaşanan toplumsal değişimin en önemli etkilerinden birisi geçmişte genel olarak çocuk yaşta yapılan evliliklerin günümüzde genel nüfus içerisinde marjinal duruma gelmesidir.

İstatistiksel verilerden de anlaşılacağı üzere toplumsal değişimin etkileri evlilik kurumu üzerinde de görülmüş, fakat bu durum değişimin yoğun yaşandığı batı bölgelerinde daha fazla ortaya çıkmıştır. Ülkemizin batı bölgelerinde evlilik

yaşının yükselmesi, flört sonucu evlenmeler artarken, feodal kültürün egemen olduğu doğu bölgelerinde imam nikahı, görücü usulü evlenmeler ve akraba evlilikleri evlilik durumu ile ilgili yaygın kültürel tercihler olarak varlıklarını sürdürmektedir (Kongar, 2000: 599).

Boşanma Oranlarındaki Artışın Nedenleri

Günümüzde gelişmiş batılı ülkelerde, evliliklerin hemen hemen yarısı boşanma riski altındadır. Boşanma evliliklerini iyi olarak değerlendirenler için bir kriz, evliliklerini kötü olarak görenler için ise yeni bir yaşam düzeni kurma fırsatıdır (Kalmijn and Monden, 2006: 1197).

Gelişmekte olan ülkelerde ise kadının işgücüne aktif katılımının artmasıyla, gelişmiş batılı ülkelerdeki kadar ciddi boyutlara ulaşmasa bile çok sayıda evliliğin boşanma riski altına girdiği kabul edilmektedir (Benedek and Brown, 1997: 2). Evrensel olarak boşanmanın yaygınlaşmasının ve boşanma oranlarının artmasının toplumsal değişimle bağlantılı olarak çok çeşitli sebepleri vardır. Düşük orandaki varlıklı insanların dışında, artık evlilik ile mülkiyetin ve statünün kuşaktan kuşağa aktarılması isteği daha azdır (Katz, 1994: 51). Evlilik giderek eskisine oranla daha az zorunlu bir ekonomik ortaklık olarak görülmektedir. Genel refahtaki artış, evlilikle ilgili bir sorun olduğunda ayrı bir evde yaşamının eskisine oranla daha kolaylaşmasına neden olmaktadır (Lyngstad, 2004: 133). Boşanma ile ilgili tabuların yıkılması kısmen bu gelişmelerin bir sonucu olup, boşanmaların artmasında kolaylaştırıcı bir etken olarak rol oynamaktadır (Giddens, 2000: 157).

Üretim araçlarındaki değişikliklerin yol açtığı kentleşme ve dolayısıyla yeni

yaşam tarzları toplumsal hayatta giderek artan oranda bir hareketliliğe yol açmıştır. Bu durum zamanla bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci planda olduğu değil de, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüşmüştür. Bu temelde kurulan evliliklerde, kadının erkeğe "bağımlılığı" yerine "karşılıklı bağıllık" ilişkisi ön plana çıkmış, evliliğe yüklenen anlamlar değişmiş; evlilikten daha fazla dayanışma, dostluk, sevgi paylaşımı ve duygusal yakınlık beklenilmeye başlanmış, ilişkinin niteliği eşlerin beklentilerini karşılamadığı noktada boşanmalar daha fazla gündeme gelmiştir. Ayrıca çocukların varlığının da tek başına bir evliliği sürdürmek için yeterli olmadığı kabul edilmeye başlanmıştır (Karney and Bradbury, 1995: 121; Furstenberg, 1996: 38). A.B.D'de her iki evlilikten birisi boşanmayla sonuçlanmaktadır. Katolik kiliselerinin kurallarının egemen olduğu İrlanda'da boşanma yasaktır. Buna karşın diğer batı ülkelerinde boşanma oranları yüksektir. Artma eğilimi içinde olan boşanma oranı batı ülkelerinde binde 2-4 arasındadır (Giddens, 2000: 157).

Benedek and Brown (1997: 3) Amerika Birleşik Devletleri'nde 1975 yılından sonra her yıl yarım milyondan fazla çocuğun anne ve babasının boşandığını, 1950'lerde düşük olan boşanma oranlarının 1960 ve 1970'ler ile birlikte hızlı bir şekilde artmasının tesadüf olmadığını belirtmiş, değişen, hatta evrim geçiren ve giderek daha özgür olan bir ortamda, toplumun değil, bireyin mutluluğunu önemseyen bir anlayış içinde, hem kadının hem de erkeğin evliliğin kalıcılığı ile ilgili toplumsal ve dini sınırları sorgulamaya başladıklarını, eşlerin birbirlerine karşı duygusal boyutta soğumaya

başlamalarını boşanma için yeterli görebildiklerini, ayrıca hükümetlerin de boşanmayı kolaylaştıran yasalar çıkararak boşanma oranlarının artmasında etken olduklarını belirtmişlerdir.

Günümüzde evrensel olarak boşanma oranlarının artması, insanların evliliğe daha az istekli olmalarına değil, evlilik anlayışındaki değişimle birlikte, mutlu bir evlilik kurma ve mutlu olmanın, gelecekteki değerler ve çocuğun varlığı için evlilikte mutsuzluğa katlanılmasına tercih edilmesine bağlanmaktadır. Daha fazla evliliğin boşanma ile sonuçlanması; evlilikten kaynaklanan derin bir doyumsuzluğun göstergesi olmaktan çok, evliliği ödüllendirici ve doyum sağlayıcı ilişki haline getirme kararlılığındaki artışın bir göstergesi olarak görülmektedir (Yörükoğlu, 2000: 104).

Aile Kurumuna Yönelik Riskler

İleri endüstri ülkelerinde evliliğin özellikle gençler arasında sorgulanmaya başlaması, yeni yaşam biçimlerinin doğmasına yol açmıştır. Bir çiftin evli olmadan cinsel bir ilişki içinde birlikte yaşaması, batı ülkelerinin çoğunda evliliğe alternatif yaygın bir kültür olmaktadır (Sprecher *et al.*, 1998: 31). Gerçekleştirilen çalışmalar Amerika Birleşik Devletleri'nde her dört öğrenciden birisinin, üniversite yaşamlarının bir döneminde, cinsel ilişki içinde buldukları partnerleriyle yaşadıklarını, yine 1995 yılında İngiltere'deki çiftlerin %10'unun nikahsız birliktelik içinde bulduklarını göstermektedir (Giddens, 2000: 175-176). Ayrıca Batı Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eşcinsel birliktelikleri, izin verilen ülkelerde eşcinsel evlilikleri ve evlenmeden yalnız yaşayan insanların sayısında da artış görülmektedir. Diğer yandan resmi nikah yaparak evlenmenin cazibesini yitirmesinin

yanında, birlikte yaşamanın da uzun süreli olmadığını düşünenler arasında yalnız yaşama alternatif bir hayat tarzı olarak görülmeye başlanmaktadır (Amato, 1994: 78-79).

Ülkemizde de aile kurumu çok çeşitli riskler ile karşı karşıyadır. Aile kurumunun karşı karşıya olduğu en önemli problemlerden birisi boşanma oranlarındaki hızlı artıştır. Arıkan (1996: 21) "Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması" adlı çalışmasında evrensel olarak diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında, ülkemizde boşanma oranlarının binde 1'den az olduğunu, bu nedenle toplumsal boyutta boşanmanın sosyal bir sorun olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak aradan geçen zamanda boşanma oranlarının hızla yükselmesi dikkat çekici olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de boşanma oranı 2007 yılında binde 1.34'de ulaşmıştır. 2001 yılında 91.994 çift boşanırken, 2007 yılında bu sayı 94.219 olmuştur. İller bazında bakıldığında; en yüksek boşanma oranı binde 2.39 ile İzmir iline aittir. Bu oran İzmir'in boşanma oranlarında Batı Avrupa ülkelerine paralel değerler içinde olduğunu göstermektedir. En düşük boşanma oranı ise binde 0.11 ile Hakkari ve Siirt illerine aittir. Bölgesel duruma bakıldığında en yüksek oran binde 1.85 ile Ege Bölgesine aitken, binde 0.5 ortalamasındaki oranları ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi boşanmanın en az yaşandığı yerlerdir (TÜİK 2008).

İstatistiksel veriler değerlendirildiğinde; son yıllarda boşanma oranlarının artma eğilimi göstererek belli bir ortalamada yoğunlaştığı, bölgeler arasındaki önemli oransal farkların toplumun değişim etkilerini yansıttığı anlaşılmaktadır. Modern toplumun sosyal sorunu olarak görülen boşanma oranlarının,

ülkemizde toplumsal değişimin etkilerinin çok olduğu batı bölgelerinde yüksek, buna karşın değişimin etkisinin daha az görüldüğü, feodal değerlerin yaşanmaya devam ettiği Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde düşük olduğu görülmektedir. Ancak bu durum, bölgelerdeki aile kurumunun yapı ve işleyiş bakımından güçlü olmasından çok, geleneksel kuralların etkisiyle boşanmanın "tabu" olarak görülmesinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Doğan'a (1998: 238) göre "severek" ya da "flört" yoluyla yapılan evliliklerde boşanma oranları, görücü usulü olarak bilinen geleneksel evliliklerden daha yüksektir. Bununla birlikte evlenmenin türü ne olursa olsun, boşanma artan oranı ile aile kurumunu tehdit etmekte ve toplumsal boyutta sosyal sorun niteliğine bürünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan hızlı toplumsal değişimin etkilerinin en fazla görüldüğü alanlardan birisi, işlevleri ve yapısı ile farklılaşan ailedir. Girişimciliği ve bireyselliği ön plana alan yeni dünya düzeninde, feodal kültüre özgü katı kurallar değişime direnememiş ve modern toplumda yeni durumlar ortaya çıkmıştır.

Modern toplumda yaşanan değişimin etkisiyle, refah toplumu olarak adlandırılan sanayileşmiş ülkelerde evlenme oranları düşerken, boşanma oranları artmakta, aynı zamanda yalnız yaşama veya nikahsız beraberlikleri kapsayan alternatif hayat tarzları ortaya çıkmaktadır. Evliliğe, paylaşımdan çok kişisel doyumu vurgulayan anlamlar yüklenmesi, boşanmanın evlilik gibi bir tercih meselesi olarak algılanmaya başlanması,

evlilikten beklentilerin karşılanamadığı noktada daha fazla çifti boşanma durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Refah toplumlarında kişi başına düşen yüksek gelir ve sosyal güvenlik sistemlerinin sağlamlığı sebebiyle boşanmış kişiler ve çocukları maddi sorunlar ile daha az karşılaşma riski taşımaktadır. Buna karşın asgari yaşam standartları sanayileşmiş toplumların gerisinde olan gelişmekte olan ülkelerde ise ailenin parçalanması durumunda özellikle kadınlar ve çocuklar manevi problemlerin yanı sıra, maddi sorunlar ile de karşı karşıya kalabilmektedirler.

Toplumsal değişme ve kitle iletişim araçlarının da etkisiyle ülkemizde son yıllarda aile, evlilik ve boşanma konularında yeni yaklaşımlar ortaya çıkmakta ve boşanma oranları yükselmektedir. Farklı örnekleri olmakla birlikte genel olarak mutlu bireylerin sağlıklı ailelerde yetiştiği, bundan dolayı aile kurumuna önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle:

- Özellikle yeni yetişen nesiller için evliliğin sadece bir sözleşme olarak görülmesinin doğru olmadığı, hayatın en önemli amaçlarından birisinin; sağlıklı evlilikler sonucu düzenli aile yaşamı kurarak mutlu çocuklar yetiştirmek olduğu yaygın kültür ögesi haline getirilmelidir.
- Çocuk sahibi olmak için evlenmeyi gerekli görmediğini, evlenmeden de çocuk sahibi olunabileceğini belirten, sürekli farklı birliktelikler yaşayıp mutlu olduğunu söyleyen, evliliği flört gibi algılayıp evlenme ve boşanmayı sıradan hale getiren magazin unsurları, kitle iletişim araçları tarafından topluma ve özellikle de gençliğe rol modeli olarak sunulmamalıdır.

- Evlenmeden önce, evlilik danışma hizmeti, devlet eliyle tüm çiftlere zorunlu ve ücretsiz olarak verilmelidir. Bu hizmeti verecek profesyonel meslek elemanı sayısının artırılabilmesi için evlilik danışmanlığı, üniversitelerin yüksek lisans ve doktora programlarında ele alınmalıdır.
- Ebeveynler, çocukları için en önemli rol modellerinden birisidir. Bu nedenle yetişkinler çocukları için evlilik ve uyumlu eş ilişkisi sürdürme odağında örnek davranışları göstermelidirler.
- Boşanma sonrasında yetişkinler ile çocuklara destekleyici ve eğitici hizmetler verilmelidir. Özellikle velayet konusunda yaşadıkları uzlaşmazlık nedeniyle çocuklarının sağlıklı gelişimine zarar veren ebeveynler eğitim programlarına dahil edilmelidir.
- Aile kurumunun yaşadığı sorunlar bilimsel çalışmalar ile ele alınmalı, bu yolla yasa yapıcılar ve kamuoyu odağında farkındalık geliştirilmelidir.
- Yoksulluk ve işsizlik gibi sosyal sorunların eş ilişkilerini ve ailenin işlevlerini olumsuz biçimde etkileyerek boşanma oranlarının artmasında etken olabildiği düşüncesinden hareketle bu sorunlara karşı kesin çözümler üretilmelidir.
- Alınacak tüm önlemler ile sağlıklı evlilikler yapan kişilerin mutlu olup, gelişimin tüm yönlerini sağlıklı olarak yaşayabilecek çocuklar yetiştirebilecekleri, aynı şekilde aile parçalanması yaşamalarına rağmen sorunları çözülen yetişkinlerin ve çocukların uyum düzeylerinin artacağı unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Abadan, N. (1982) "Toplumsal değişme ve Türk kadını", Türk Toplumunda Kadın, Ekin Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, E. (1991) "Evlilik dışı çocukların korunması", Türk Aile Ansiklopedisi, Ankara.
- Amato, P. R. (1994) "Life-span adjustment of children to their parents divorce", *Children and Divorce*, 4 (1) 72-88.
- Arkan, Ç. (1992) Yoksulluk, evlilikte geçimsizlik ve boşanma, Şafak Matbaası, Ankara.
- Baran, A.G., Kalinkara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G. ve Özkan, Y. (2005) "Yaşlı ve aile ilişkileri-Ankara Örneği". T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Benedek, E.P. and Brown, C.F. (1997) Boşanma ve çocuğunuz, çocuğunuzun boşanmanızla başetmesine nasıl yardımcı olursunuz (Çeviren: S. Katlan), HYB Yayıncılık, Ankara.
- Celkan, H.Y. (1991) "Aile kurumunda süreklilik ve değişme", Türk ailesi ansiklopedisi, 4, 31-32, Ankara.
- Dallos, R. (1990) "Moral development and the family: The genesis of crime", *Journal of Crime and Society*, 2 (4) 371-402.
- Doğan, İ. (1998) Sosyoloji: Kavramlar ve sorunlar, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Ergil, D. (1994) Toplum ve insan. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Furstenberg, F. F. (1996) The future of marriage. *American Demographics*, 18 (6) 35-40.
- Giddens, A. (2000) Sosyoloji (Çeviren: K. Özel, O. Turhan ve B. Bayar). Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Greenstein, N. T. and Davis, S. N. (2006) "Cross national variations in divorce: Effects of womens' power, prestige and dependence", *Journal of Comparative Family Studies*, 25 (2) 1-35.
- Güvenç, B. (1999) İnsan ve kültür. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2003) "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması", Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği Ortak Yayını, Ankara.
- Hall, S. and Scraton, P. (1990) "Low, class and control", *Crime and Society*. 5 (3) 460-498.
- Kalmijn, M. and Monden, C. (2006) "Are the negative effects of divorce on well-being dependent on marital quality", *Journal of Marriage and Family*, 68 (1) 1197-1213.
- Karney, B. R. and Bradbury T. N. (1995) "The longitudinal course of marital quality and stability", *Psychological Bulletin*, 3 (4) 118-125.
- Kongar, E. (2000) 21.yy'da Türkiye. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Liu, G. and Vikat, A. (2004) "Does divorce risk depend on spouses' relative income", MPIDR Working Paper: 24 p.
- Lyngstad, T. H. (2004) "The impact of parents' and spouses education on divorce rates in Norway", *Demographic Research Article*, 10 (5) 121-142.
- Ozankaya, Ö. (1986) Toplum bilim. Tekin Yayınevi, Ankara.
- Rothrauff, T. C. (2005) "Beliefs about intergenerational assistance following matters", Master thesis. University of Missouri, Columbia.
- Sprecher, S., Cate, R. and Levin, I. (1998) "Parental divorce and young adults beliefs about love", *Journal of Divorce and Marriage*, 28 (4) 21-35.
- Tezcan, M. (1995) Sosyolojiye giriş: Temel kavramlar. Gelişim Yayınları, Ankara.
- TÜİK, (2007) Evlenme istatistikleri 2006, T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.

TÜİK, (2008) Boşanma istatistikleri 2007, T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara.

Yazan, Ü. M. (1991) "İleri endüstri toplumlarında aile kurumu üzerine bir araştırma". Aile Yazıları II (Derleyen: B. Dikeçligil ve A. Çiğdem), T.C Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 457-475, Ankara.

Yörükoğlu, A. (2000) Değişen toplumda aile ve çocuk, Özgür Yayınları, İstanbul.